

pod red. J. Michalewicza,

Wstęp z: Inwentarz akt wydziałów i studiów Uniwersytetu Jagiellońskiego 1850-1939 (1954),

Kraków 1997, s. 199-207.

HALINA ZWOLSKA

KURATORIUM ZAKŁADÓW LECZNICZYCH UNIwersytetu Jagiellońskiego (1921 – 1950)

I. Zarys dziejów kuratorium. Kancelaria i opis zespołu

I. 1. Zarys dziejów kuratorium

Kuratorium Zakładów Leczniczych UJ utworzone zostało z myślą o kontynuacji działalności Sekcji Sanitarnej Książęco-Biskupiego Komitetu Pomocy dla Dotkniętych Kłęską Wojny (KBK), organizacji społeczno-charytatywnej powołanej do życia w 1915 r., z inicjatywy biskupa krakowskiego Adama Stefana ks. Sapiehy, celem niesienia pomocy ludności cywilnej dotkniętej kłęską wojny. Książęco-Biskupi Komitet ukonstytuowany początkowo jako organ tymczasowy, skupił liczne grono działaczy społecznych i politycznych, przedstawicieli sfer przemysłowych, duchowieństwa i świata nauki, w tym m.in. profesorów UJ na czele z E. Godlewskim, S. Jentysem, K. Kostaneckim, B. Ulanowskim. Stopniowo objął on działalnością filantropijną cały obszar dawnego zaboru austriackiego oraz część Królestwa Polskiego (Kielecczyzna i Lubelskie) jak również skupiska polskiej emigracji wojennej w Austrii, Czechach i na Morawach. Środki finansowe na pomoc ofiarom wojny czerpano głównie z ofiarności społecznej, subwencji Polskiego Komitetu Ratunkowego w Vevey (H. Sienkiewicz, I. Paderewski, A. Ossuchowski), darów z zagranicy oraz dotacji Namiestnictwa i innych instytucji państwowych i krajowych. Według statutu KBK z 19 V 1915 r. (zmienionego częściowo w 1916 r.) dzielił się on na sekcje: pomocy doraźnej, opieki nad dziećmi, sanitarną i gospodarczą; te z kolei podlegały Komitetowi Głównemu, który rozdzielał otrzymane fundusze i dary za pośrednictwem tzw. delegacji rozmieszczonych w dotkniętych skutkami wojny miastach i osiedlach¹.

---

¹ *Trzy lata działalności KBK. Sprawozdanie Książęco-Biskupiego Komitetu Pomocy dla dotkniętych kłęską wojny za lata 1915–1917, Kraków 1918, s. 6–15.*

Najbardziej aktywną agendą KBK była Sekcja Sanitarna zorganizowana w lipcu 1915 r. przez E. Godlewskiego (młodsze) przy czynnej współpracy profesorów i studentów Wydziału Lekarskiego UJ. Skupiała ona swą działalność przede wszystkim za zwalczaniu epidemii, pomocy lekarskiej dla ubogiej ludności, na budowie i utrzymywaniu szpitali itp. Do szczególnie ważnych zadań sekcji należała opieka nad chorymi dziećmi, wśród których nagminnie szerzyły się choroby, zwłaszcza jaglica i gruźlica. W tym celu w styczniu 1917 r. założono w Zakopanem, w wynajętej willi *Orla*, pierwsze w kraju schronisko lecznicze dla dzieci gruźliczych. W czerwcu t.r. uruchomiono drugi podobny ośrodek w willi *Nosal*. Administracyjnie obydwie placówki podlegały Sekcji Sanitarnej KBK, a opiekę lekarską nad nimi objęła od 1 X 1917 r. Klinika Pediatryczna UJ².

W roku 1917 KBK zorganizował schronisko dla dzieci jaglicznych, początkowo w barakach etapowych w Oświęcimiu, skąd w 1918 r. przeniesiono je do wydzierżawionych od wojska budynków koszarowych w Witkowicach pod Krakowem. Opiekę nad schroniskiem sprawował kierownik Kliniki Okulistycznej UJ prof. K. Majewski³.

Po likwidacji w 1919 r. Sekcji Sanitarnej ośrodki lecznicze w Witkowicach i Zakopanem pozostawały pod zarządem prof. E. Godlewskiego. W dwa lata później bp. A. S. Sapięha, na mocy przysługujących mu w myśl statutu uprawnień, przekazał aktem z 21 VII 1921 r. tytuł własności do obydwu zakładów Uniwersytetowi Jagiellońskiemu. W imieniu uniwersytetu akt darowizny, z upoważnienia senatu (uchwałą z 10 VI 1921 r.), podpisali rektor S. Estreicher i prof. E. Godlewski. Zapis obejmował majątek nieruchomy (budynki i parcele) z wyposażeniem i inwentarzem oraz z ciążącymi na nich obciążeniami (pożyczki, długi hipoteczne i umowy dzierżawne) wraz ze zobowiązaniem dalszego prowadzenia obydwu placówek przez Uniwersytet Jagielloński. Majątek nieruchomy w Zakopanem obejmował dwa budynki z przyległościami gospodarczymi nabyte przez KBK 15 V 1918 r. i 27 X 1920 r., oraz zabudowania szpitalne w Witkowicach wydzierżawione od Krakowskiego Okręgu Wojskowego na podstawie umowy z 8 IV 1919 r.⁴

Zarząd i administrację przejętych placówek oddał Senat UJ, na posiedzeniu 19 I 1922 r., w ręce utworzonego specjalnie w tym celu organu kolegiального pod nazwą Kuratorium Zakładów Leczniczych UJ. Jednocześnie senat powołał na przewodniczącego kuratorium E. Godlewskiego, a na członków: z Wydziału Lekarskiego — M. Rutkowskiego, K. Majewskiego, E. Lewkowicza i W. Bujaka;

² Tamże, s. 175–180. K. Dądej, E. Godlewski, *Zakład leczniczy UJ dla dzieci skrofulicznych w Zakopanem*, w: *Opieka nad dzieckiem*, R. 1, 1925 i ndb. oraz K. Dądej, E. Godlewski, *Działalność Zakładu Leczniczego dla dzieci skrofulicznych w Zakopanem*, Kraków 1922.

³ *Trzy lata działalności...* s. 180–184. Arch UJ, syg. KZL 7: E. Godlewski, *Historia i organizacja Zakładu Leczniczego w Witkowicach* (maszynopis).

⁴ Arch UJ, syg. S II 848: pismo bp. A. S. Sapięhy do rektora UJ z 12 VI 1921 r. Arch UJ, syg. KZL 6: notarialny akt darowizny z 21 VI 1921 r.

z Wydziału Prawa — S. Gołąba⁵. Na tym samym posiedzeniu Senatu UJ wyłoniono specjalną Komisję Organizacyjną w składzie: E. Godlewski, F. Zoll, S. Gołąb, której zadaniem było opracowanie regulaminu działalności przejętych zakładów. Owocem prac komisji był zbiór szczegółowych przepisów i instrukcji dla personelu lekarskiego, wychowawczego i administracyjnego oraz ogólny regulamin organizacyjny określający obowiązki, zadania i uprawnienia kuratorium. Dokumentom tym nadano ostateczną redakcję w latach 1928–1930⁶.

Podstawową koncepcją, na której oparła swe projekty Komisja Organizacyjna, była silnie zaakcentowana a następnie konsekwentnie przestrzegana zasada, że obydwa Zakłady Lecznicze stanowią własność Uniwersytetu Jagiellońskiego jako osoby prawnej i z tego tytułu pozostają pod wyłącznym zarządem Senatu UJ, który wykonuje nad nimi nadzór za pośrednictwem specjalnie do tych zadań powołanego organu, odpowiedzialnego tylko przed władzami uczelni. Ten silnie i wielokrotnie podkreślany charakter *placówki pracy społecznej* miał obydwu zakładom zapewnić niezależność finansową i kolegialny skład kuratorium. Kuratorium powoływał Senat Akademicki na okres trzyletni, spośród kandydatów przedstawionych przez Radę Wydziału Lekarskiego (3 miejsca) i Wydziału Prawa (1 miejsce). W latach 1921–1939 wśród członków kuratorium znaleźli się ofiarni i oddani tej idei profesorowie: E. Godlewski (przewodniczący) oraz M. Rutkowski, W. Bujak, K. Lewkowicz, S. Gołąb; po ustąpieniu dwu ostatnich, od 1935 r. J. Kostrzewski i J. Gwiazdomorski, wreszcie od 1937 r., jako delegat Towarzystwa Opieki Szpitalnej, F. Zoll. W okresie powojennym (1945–1949) obowiązki przewodniczącego pełnili J. Glatzel (1945–1947) oraz S. Skowron (1948–1950), członkami byli: J. Kostrzewski, L. Tochowicz, M. Wilczek i J. Gwiazdomorski⁷.

W odróżnieniu od pozostałych komisji senackich — kuratorium otrzymało pełnię władzy administracyjnej w zarządzaniu zakładami a jego przewodniczący — uprawnienia zwierzchnika całego personelu administracyjnego i technicznego. Z ramienia kuratorium nadzorował on ponadto gospodarkę finansową zakładów, sprawy inwestycyjne i budowlane, ponosił odpowiedzialność za pracę wychowawczą i opiekę nad chorymi, reprezentował interesy zakładów wobec senatu, urzędów i instytucji, wykonywał wreszcie podjęte przez kuratorium uchwały i zalecenia. Regulamin organizacyjny zobowiązywał go do zwoływania przynajmniej dwa razy do roku posiedzeń kuratorium, na których przedkładał ważniejsze sprawy gospodarcze, organizacyjne i personalne oraz przedstawiał do aprobaty sprawozdania roczne zakładów, przesyłane następnie do zatwierdzenia Senatowi Akademickiemu i Radzie Wydziału Lekarskiego. Koncentracja

⁵ Arch UJ, syg. S II 86, s. 90.

⁶ Arch UJ, syg. S II 848: Regulamin organizacyjny Zakładów Leczniczych UJ w Zakopanem i Witkowicach; toż.: Arch UJ, syg. WL II 200; Arch UJ, syg. KZL 7, KZL 23; tamże regulaminy poszczególnych zakładów.

⁷ *Skład osobowy UJ*, za lata 1921/22–1947/48.

tak rozległych obowiązków i uprawnień w rękach jednostki była przejawem niezwykłego poświęcenia, inicjatywy i ofiarności jaką okazywał w latach 1924–1939 długoletni przewodniczący kuratorium i właściwy twórca tej instytucji E. Godlewski, a zarazem dowodem wysokiego zaufania i szacunku jakimi się cieszył z racji swego moralnego i naukowego autorytetu. Jego też niezmordowana energia i silnie zarysowana indywidualność ukształtowały w okresie międzywojennym profil Zakładów Leczniczych i główne kierunki działania kuratorium⁸.

Zadania swoje kuratorium wykonywało we współdziałaniu z Senatem Akademickim oraz radą Wydziału Lekarskiego i jej klinikami. Władze uczelni zastrzegły sobie ogólny nadzór nad pracą zakładów sprowadzający się do: przyjmowania i zatwierdzania sprawozdań, powoływania członków kuratorium, reprezentowania jego interesów na zewnątrz, oraz kontroli finansowej prowadzonej za pośrednictwem kwestury⁹. Fachową opiekę lekarską nad chorymi dziećmi, przejęły na siebie, najpierw spontanicznie później oficjalnie, kliniki Wydziału Lekarskiego. Z tych powiązań wykształcił się szczególnie, raczej zwyczajowo niż regulaminowo unormowany, status prawny kuratorium, które pozostając *de iure* ponadwydziałowym, ogólnouczelnianym organem kolegialnym faktycznie, z biegiem lat, zaczęło przybierać charakter placówki Wydziału Lekarskiego, z natury rzeczy najbardziej zaangażowanego w działalność obydwu zakładów. Stan ten znalazł m.in. odbicie w Regulaminie Wydziału Lekarskiego z 13 I 1928 r.¹⁰, w którym Zakłady Lecznicze dla Dzieci w Witkowicach i Zakopanem zaliczono do zakładów i studiów wydziału, podobnie jak Komisję Klinikzną, Uniwersytecką Szkołę Pielęgniarek i Poradnię Przeciwgruźliczą. W 1930 r. zakłady w Witkowicach, Zakopanem i Rabce uznano za oddziały kliniczne wydziału¹¹. Po 1945 r. ciężar utrzymania zakładów i finansowania opieki lekarskiej przejęła państwowa służba zdrowia¹².

Podlegający kuratorium zespół Zakładów Leczniczych UJ składał się początkowo z ośrodka w Zakopanem dla dzieci *skrofulicznych* oraz szpitala w Witkowicach, w którym leczono dzieci dotknięte jaglicą. Placówka zakopiańska, mieszcząca się początkowo w dwóch drewnianych willach *Orla* i *Nosal*, przeniesiona została w 1934 r. do nowoczesnego gmachu sanatoryjnego *na Bystrem*, z dwoma oddziałami: gruźlicy dzieci i chirurgii¹³. Szpital witkowicki, zniszczony w 1926 r. wybuchem prochowni, został w następnych latach od-

⁸ *Sprawozdania z działalności Kuratorium Zakładów Leczniczych*, [w:] *Kronika UJ* za 1921/22–1937/38.

⁹ Arch UJ, syg. S II 848: Regulamin organizacyjny Zakładów Leczniczych.

¹⁰ *Regulamin Wydziału Lekarskiego*, Kraków 1928, s. 4.

¹¹ Arch UJ, syg. S II 848: pismo Min. WRiOP do dziekana Wydziału Lekarskiego z 14 VII 1930 r., toż.: Arch UJ, syg. KZL 6.

¹² Arch UJ, syg. S III 109: pismo rektora UJ do Min. Szkolnictwa Wyższego i Nauki z 3 IV 1951 r.

¹³ Arch UJ, syg. KZL 28, 29.

budowany i wyposażony w nowe pawilony i budynki gospodarcze¹⁴. Ponadto, w roku akademickim 1937/38, dzięki staraniom F. Zolla uniwersytet otrzymał, jako spadek po rozwiązanej Towarzystwie Opieki Szpitalnej, gmach szpitala pediatrycznego pod wezw. św. Ludwika, który wydzierżawiono władzom państwowym oraz budynek dawnej kolonii letniej dla dzieci w Rabce fundacji M. L. Jakubowskiego, który na mocy uchwały Senatu Akademickiego z 9 VI 1936 r. i 11 I 1938 r. oddano pod zarząd kuratorium¹⁵. W Rabce zorganizowano zakład leczniczy dla dzieci z gruźlicą i dla rekonwalescentów. Zakład ten stał się filią zakopiańskiej placówki, zachowując formalnie charakter osobnej fundacji im. M. J. Jakubowskiego. Trzy wymienione zakłady tworzyły w okresie międzywojennym poważny ośrodek leczniczy dysponujący ok. 600 łózkami, fachową opieką lekarzy-klinicystów, doświadczonym personelem wychowawczym i dobrym wyposażeniem, którego wartość oceniano w 1939 r. na 4 550 000 zł¹⁶. Znaczenie tych zakładów w historii polskiego lecznictwa pediatrycznego, potwierdza liczba 6721 dzieci przebywających na kuracji w Zakopanem w latach 1918–1939¹⁷ oraz 3 700 dzieci leczonych w Witkowicach¹⁸.

Sprawne funkcjonowanie zakładów zapewniała ich wewnętrzna struktura organizacyjna, w której wyróżniano trzy pionierzy: administracyjny, wychowawczy i lekarski. Dwa pierwsze podlegały bezpośrednio zarządowi kuratorium a ściśle biorąc — jego przewodniczącemu, ostatni — odpowiednim klinikom Wydziału Lekarskiego: okulistycznej, pediatrycznej i chirurgicznej. Społecznie świadczone usługi Wydziału Lekarskiego uległy rozszerzeniu na mocy zarządzenia Ministerstwa WRiOP z 14 VII 1930 r. Oddziały w Witkowicach i w Zakopanem a później również w Rabce, przekształcone zostały w uniwersyteckie oddziały kliniczne: pediatrii, okulistyki i chirurgii¹⁹. W myśl tego zarządzenia kierownicy wspomnianych klinik zostali *dyrektorami lekarskimi* zakładów, odpowiedzialnymi za stan lecznictwa i poziom personelu lekarskiego, który rekrutował się spośród adiunktów i asystentów Wydziału Lekarskiego. Pacjenci korzystali w szerokim zakresie z pomocy lekarskiej innych klinik oraz zorganizowanych na miejscu ambulatoriów i szpitalików np. chorób wewnętrznych, stomatologicznego i in. Od początku lat trzydziestych wspomniane zakłady były nie tylko placówkami

---

¹⁴ Arch UJ, syg. KZL 7. E. Godlewski, M. Zachert, *Historia i organizacja działalności Zakładu Leczniczego UJ (w Witkowicach) dla dzieci jaglianych w Polsce*, w: *Opieka nad dzieckiem*, R. 4, 1926, s. 178–212.

¹⁵ Arch UJ, syg. S II 90, s. 62, s. 236–237. Zob. też: W. Bujak, *Wspomnienie o Macieju Leonie Jakubowskim, jego dziełach i ich losach*, w: *Archiwum Historii Medycyny*, T. 30, 1967, s. 29–43 i odb.

¹⁶ Arch UJ, syg. KZL 6: materiały przygotowane przez prof. E. Godlewskiego na posiedzenie kuratorium w czerwcu 1939, m.in. szacunek majątku Zakładów Leczniczych UJ z 8 V 1939 r.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ F. Jelonek, *Szpital w Witkowicach w akcji przeciwjaglicznej. Z wojewódzkiego Dziecięcego Szpitala Okulistycznego w Krakowie — Witkowicach*, w: *Zdrowie Publiczne*, R. 1965, s. 159–161.

¹⁹ Zob. przypis 11.

leczniczymi, ale także ośrodkami naukowo-badawczymi. Organizowano w nich praktyki i staże kliniczne dla studentów i kursy szkoleniowe dla lekarzy specjalistów.

W skład personelu wychowawczego zakładów wchodziły obok opiekunek (wychowawczyń) dla dzieci leżących i chodzących, również instruktorzy różnego rodzaju kursów zawodowych (krawieckich, koszykarskich, ogrodniczych) oraz nauczyciele przedmiotów ogólnokształcących. Szczególną troską kuratorium było zapewnienie dzieciom pochodzącym ze środowisk ubogich i wychowawczo zaniedbanych możliwości kontynuowania nauki w zakresie szkoły powszechnej. W tym celu, już w początkach lat dwudziestych, zorganizowano nauczanie prowadzone przez nauczycieli miejscowych szkół, a od 1930 r. w obydwu zakładach działały pełne siedmioklasowe szkoły zamknięte ze specjalnie przygotowanym personelem²⁰.

Trzeci pion w organizacji wewnętrznej zakładów obejmował personel administracyjny i gospodarczy podporządkowany administratorom zakładów, do których obowiązków obok spraw zaopatrzenia, konserwacji budynku i urządzeń oraz rachunkowości, należało również prowadzenie kancelarii. Wszystkie trzy piony podlegały dyrektorowi zakładu — adiunktowi lub asystentowi Wydziału Lekarskiego, powołanemu przez senat na wniosek kuratorium. Odpowiedzialny był on za funkcjonowanie zakładu przed przewodniczącym kuratorium; w sprawach dotyczących poziomu opieki lekarskiej podlegał on dyrektorowi odpowiedniej kliniki²¹.

Utrzymanie zakładów nie dotowanych z budżetu państwa stanowiło istotny problem. Uniwersytet traktując zakłady lecznicze w Witkowicach, Zakopanem i Rabce jako *placówki pracy społecznej* starał się oprzeć ich byt na zasadach samowystarczalności. Uczelnia ponosiła koszty utrzymania administracji oraz personelu klinicznego. Kuratorium zobowiązane było do zabezpieczenia kosztów leczenia dzieci, a co za tym idzie układania budżetu, ustalania opłat za kurację, planowania inwestycji itp. Środki na ten cel czerpano z ogólnopolskiej akcji subwencji i dotacji udzielanych przez instytucje społeczne i samorządowe takie jak: kasy chorych, wydziały opieki społecznej gmin i magistratów, sekcje higieny szkolnej, kuratoria, organizacje filantropijne i związki zawodowe. W zależności od wysokości ofiarowanych pieniędzy miały one prawo kierowania do zakładów odpowiedniej ilości chorych. Kuratorium zastrzegło sobie jednak prawo ostatecznej decyzji o przyjęciu pacjentów, uzależniając ją od wyników badań wstępnych jakim poddawani oni byli w klinikach uniwersyteckich lub w wyznaczonych szpitalach: Warszawy, Łodzi i Lwowa. Niezależnie od licznych zniżek i ulg w wysokości taks leczniczych, czym obejmowano przeciętnie 50% pacjentów, kuratorium dysponowało pewną ilością miejsc dla sierot, dzieci pozbawionych opieki lub pochodzących

²⁰ Arch UJ, syg. KZL 22, 31.

²¹ Arch UJ, syg. S II 848: regulamin organizacyjny zakładów.

z bezrobotnych rodzin. Przyjmowano je na leczenie bezpłatnie, pokrywając koszty ich utrzymania ze szczupłych dotacji Ministerstwa Zdrowia lub z ofiar społecznych. Z tego też ministerstwa, jak i ze strony Ministerstwa Oświaty i Wyznań Religijnych, płynęły dotacje na prowadzenie badań nad gruźlicą dzieci (w Zakopanem i Rabce) oraz jaglicą, w założonym w 1927 r. Instytucie Trachomatologicznym w Witkowicach²².

W czasie drugiej wojny światowej władze okupacyjne utrzymywały wszystkie trzy ośrodki przede wszystkim z obawy przed epidemią gruźlicy i jaglicy. Z początkiem 1940 r. przystąpiono jednak do likwidacji zakładu w Zakopanem, który po usunięciu dzieci polskich przeznaczono na schronisko dla ewakuowanych z Rzeszy dzieci niemieckich, a następnie na szpital polowy. W czerwcu 1940 r. udało się E. Godlewskiemu odzyskać czasowo kolonię w Rabce, z przeznaczeniem na zakład leczniczy dla dzieci polskich, pozostający pod zarządem Polskiego Czerwonego Krzyża, a następnie Rady Głównej Opiekuńczej. Wkrótce jednak ta jedyna placówka dla dzieci polskich chorych na gruźlicę została w kwietniu 1943 r. zarezerwowana przez okupanta wyłącznie dla dzieci niemieckich²³. Łaskawiej obszedł się los z Witkowicami, które pod nazwą *Staatliches Trachomenkrenkenhaus für Kindern* i pod komisarycznym zarządem niemieckim działały jako placówka podległa Abteilung für Gesundheitswesen w rządzie Generalnej Guberni²⁴. Od 1940 r. władze okupacyjne zabroniły wstępu na teren zakładu prof. E. Godlewskiemu, który mimo podeszłego wieku, aż do śmierci (zm. w 1944 r.) prowadził w ramach PCK, a później Rady Głównej Opiekuńczej, żywą działalność w akcji ratowania zagrożonych jaglicą polskich dzieci z terenu Generalnej Guberni²⁵.

W okresie powojennym Kuratorium Zakładów Leczniczych wznowiło swoją działalność już w lutym 1945 r., początkowo pod przewodnictwem Jana Glatzla (1945–1947) a następnie dziekana Wydziału Lekarskiego Stanisława Skowrona. W nowych warunkach ustrojowych i po przejęciu przez państwową służbę zdrowia całokształtu spraw lecznictwa publicznego, Zakłady Lecznicze UJ dla dzieci w coraz większym stopniu były uzależniane pod względem organizacyjnym od poszczególnych klinik uniwersyteckich jako ich zamiejscowe oddziały. Ograniczyło to zakres obowiązków i działalność kuratorium, którego agendy przejął faktycznie Wydział Lekarski. Po jego przekształceniu w roku akad. 1949/50 w Akademię Medyczną, kuratorium Zakładów Leczniczych zawiesiło swą działalność. Wcześniej jeszcze (21 XI 1946) uniwersytet wydzierżawił zakład leczniczy w Rabce *Hucie Pokój* w Nowym Bytomiu (później Centralny Zarząd

²² Arch UJ, syg. KZL 15–21, 30.

²³ Arch UJ, syg. WL II 200: *Sprawozdanie z działalności Dziecięcego Zakładu Leczniczego UJ w Zakopanem za okres 31 VIII 1945–31 XII 1946*.

²⁴ Arch UJ, syg. KZL 34, KZL 35.

²⁵ S. Smreczyński, biogram E. Godlewskiego (jun.), [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, T. VIII, Kraków 1959–1960, s. 175. Zob. również korespondencja E. Godlewskiego — Arch UJ, syg. D IV.

Przemysłu Hutniczego) z przeznaczeniem na prewentorium. Zakład nie wykorzystywany odpowiednio przez tę instytucję został przekazany w 1949 r. Zespołowi Sanatoriów dla dzieci w Rabce²⁶. Zakłady Lecznicze w Zakopanem i Witkowicach, na mocy rozporządzenia Ministerstwa Zdrowia z 16 XII 1949 r., przejął Wydział Zdrowia Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie (Zakopane — 27 XI 1950 r., Witkowice — 30 V 1951 r.)²⁷.

I. 2. Kancelaria i opis zespołu

Kancelaria Kuratorium Zakładów Leczniczych zawdzięcza swe powstanie inicjatywie prof. E. Godlewskiego, który prowadząc agendy administracyjne Sekcji Sanitarnej Komitetu Książęco-Biskupiego, po przejęciu zakładów przez Uniwersytet Jagielloński uruchomił sekretariat kuratorium w pierw w ramach Katedry Biologii i Embriologii UJ, a od 1937 r. — w lokalu dawnej Kliniki Ginekologicznej przy ul. Kopernika. Profesor kierował kancelarią do 1939 r., a nawet w okresie okupacji, w ramach Rady Głównej Opiekuńczej i PCK. Trwałym śladem czynnego udziału E. Godlewskiego w pracy kancelaryjnej są osobiście przez niego opracowane pisma, memoriały, listy i notaty, nie zawsze zewidencjonowane w dzienniku podawczym, przez który przechodziła tylko część urzędowej korespondencji. System dziennikowy, numeryczno-chronologiczny wprowadziła kancelaria kuratorium już w 1921 r., posługując się nim jednocześnie jako kluczem do registratury układanej, prawdopodobnie od 1923 r., według rzeczowego wykazu akt. Według tego planu całość materiału aktowego podzielono na trzy zespoły: sprawy ogólne (I), *Witkowice* (II), *Zakopane* (III), w ramach których utworzono 61 fascykułów rzeczowych np. *korespondencja z władzami wojskowymi, akta personalne, walka z gruźlicą, sprawozdania kasowe budowy* itp. uzupełniane w razie potrzeby nowymi hasłami registratury np. *Rabka*. Poza obrębem registratury pozostawała przekazana przez E. Godlewskiego część sukcesji aktowej byłej Sekcji Sanitarnej Komitetu Książęco-Biskupiego, oraz dołączone już w okresie wojny akta i korespondencja dotyczące Witkowic z lat 1939–1941.

Całość tych materiałów złożona została w Archiwum UJ wraz ze zbiorem papierów prywatnych Emila Godlewskiego seniora i Emila Godlewskiego juniora, ofiarowanych przez rodzinę w 1945 r. i w 1954 r. Materiały te przechowywano bez jakichkolwiek spisów, a także bez aktu zdawczo-odbiorczego. Dopiero wstępne uporządkowanie tego prywatnego archiwum dla celów akcesyjnych

²⁶ Arch UJ, syg. WL II 200. Nieco inaczej sprawę tę przedstawia W. Bujak, *Wspomnienie o Macieju Leonie Jakubowskim, jego dziełach i ich losach*. w: Archiwum Historii Medycyny, T. 30, 1967, s. 42.

²⁷ Arch UJ, syg. S III 118: *Protokół zdawczo-odbiorczy komisji powołanej dla przekazania Zakładów Leczniczych UJ w Zakopanem z 3 X 1950 r.* Arch UJ, syg. S III 112: *Protokół zdawczo-odbiorczy z przejęcia Zakładu Przeciwjaglicznego UJ w Witkowicach z dn. 30 V 1951 r.*

ujawniło istnienie, przemieszanej z papierami prywatnymi, registratury KZL, którą — posługując się zachowanym planem akt, oraz znakami registraturalnymi — wydzielono jako osobny zespół nie pozbawiony luk i braków. W 1966 r. przystąpiono do właściwej inwentaryzacji wydzielonych akt przywracając im pierwotny układ registraturalny, z niezbędnymi korekturami dostosowanymi do stanu organizacyjnego kuratorium z 1939 r. Do zespołu nie włączono korespondencji E. Godlewskiego, która łącząc się tematycznie z działalnością zakładów (życzenia imienninowe dzieci, laurki, podziękowania rodziców itp.) nie miała charakteru urzędowego i nie była rejestrowana w dzienniku podawczym KZL.

W toku opracowywania zespołu zdecydowano się połączyć zachowane w stanie szczątkowym materiały aktowe różnych instytucji sprawujących kolejno nadzór nad zakładami w Witkowicach, w Zakopanem i w Rabce. Instytucje te to: Sekcja Sanitarna Książęco-Biskupiego Komitetu działająca w latach 1915–1921, Kuratorium Zakładów Lecznicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego funkcjonujące od 21 VII 1921 r. do 1 IX 1939 r. oraz powołany w czasie wojny Staatliches Trachoménkrenkenhaus für Kindern in Witkowitz (1939–1941).

Zespół archiwalny Kuratorium Zakładów Lecznicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego liczy 35 jednostek inwentarzowych (1,45 mb). Wśród akt wyróżnia się korespondencja kuratorium z władzami państwowymi, instytucjami samorządowymi oraz z organizacjami społecznymi w kraju i za granicą w sprawach pomocy finansowej i opieki nad chorymi dziećmi.

Poza właściwym zespołem akt kuratorium, bezcennym źródłem informacji o działalności tej instytucji jest przede wszystkim archiwum prywatne E. Godlewskiego (sygn. D IV). Materiały uzupełniające informacje zawarte w obu tych zespołach archiwalnych, zwłaszcza dla okresu powojennego, znajdują się w aktach senatu (syg. S I 848 — 849 i S III 109 — 118) oraz Wydziału Lekarskiego (syg. WL II 200).